روایت یک روز شلوغ در نیمه جشنواره

از روایت فساد اقتصادی در «کت چرمی» تا قصه خانوادگی‌ای که ریتم تندی نداشت

۱۴

سال‌های شکوفایی

جشنواره فیلم فجر در دهه ۷۰ چه مسیری را طی کرد

۱۵

سه‌شنبه ۱۸ بهمن ۱۴۰۱ ■ ۱۶ رجب ۱۴۴۴ ■ سال سی‌ویکم ■ شماره ۸۷۰۹

همشهری جشنواره

سودای سیمرغ

قصه آدم‌های سرگردان

گفت‌وگو با کارگردان فیلم سینمایی «سرهنگ ثریا»

گفت‌وگو

فهیمه پناه‌آذر

روزنامه‌نگار

«سرهنگ ثریا» یکی از فیلم‌هایی است که شانس گرفتن سیمرغ را در بخش بازیگری زن دارد؛ فیلمی که به ماجرای منافقین در اردوگاه اشرف می‌پردازد؛ قصه مادرانی که در انتظار فرزندان خود هستند. لیلی عاج با اینکه تئاتری است، اما تجربه فیلمسازی‌اش به انجمن سینمای جوان برمی‌گردد. وی در حوزه فیلم کوتاه کار کرده، اما در دانشگاه تئاتر خوانده است. در این گفت‌وگو عاج از حضورش در فیلمسازی می‌گوید و اینکه تا چه اندازه نمایشنامه‌نویسی به او کمک کرده تا بتواند فیلمنامه‌هایش را بنویسد. لیلی عاج می‌گوید وقتی علاقه‌مندی‌اش در جریان نمایشنامه‌نویسی قوی شد، تصمیم گرفت به‌خودش فرصتی بدهد تا به‌دنبال جهان تصویر هم برود و این تصویر برایش جذابیت زیادی دارد. لیلی عاج به همراه ناهید عزیزی ۲ کارگردان زنی هستند که در جشنواره فجر ۱۴ حضور دارند. گفت‌وگوی «همشهری» با کارگردان «سرهنگ ثریا» به این شرح است:

شما تجربه تولید فیلم کوتاه را داشته‌اید و از بچه‌های انجمن سینمای جوان هستید. با این حال آمدن از جهان تئاتر به سینما سخت است؟

اکثر کارگردانان فیلم اولی یا با دستیاری فیلم بلند یا با ساخت فیلم کوتاه شروع می‌کنند. من سال‌ها در تئاتر کار کردم و معتقدم از تئاتر به سینما آمدن هم دشواری‌های خاص خودش را دارد؛ چه از منظر قصه‌گویی و روایت و چه از نظر بصری کردن آنچه می‌خواهد بگوید؛ به هر حال ۲ مدیوم متفاوتند. در تئاتر تمرکز من بیشتر بازی، میزانسن و دیالوگ‌نویسی بود، اما روایت با دوربین چیز دیگری است.

خاطرم هست که نمایش «بابا آدم» را با همین مضمون روی صحنه بردید. اجرای صحنه‌ای با فیلمی که ساختید چه تفاوت‌هایی به لحاظ قصه دارد؟

تصویر کردن برایم جذاب است؛ تئاتر به‌گونه‌ای است که امکان محدودتری نسبت به فیلم دارد. تئاتر وابسته به کلام و بیان است. دیالوگ بار اصلی را بر دوش می‌کشد و باید دیالوگ‌نویس خوبی بود که بتوان یک تئاتر جذاب را برای تماشاگر روی صحنه برد یا بهتر است بگویم نمایش‌هایی که من کار می‌کنم بر این مبناست، اما وقتی قرار است یک نمایشنامه تبدیل به فیلمنامه شود و با دوربین روایت شود به‌طور حتم دنیایش هم متفاوت است. در تصویر باید از پرگویی پرهیز کرد؛ به همین دلیل وقتی نمایشنامه تبدیل به فیلمنامه شد، پروسه‌اش چند ماهی طول کشید و بارها فیلمنامه بازنویسی شد؛ حتی تلاش کردم با خیلی از افراد مشورت کنم.

چطور شد از میان کارهایتان، متن نمایش «بابا آدم» را برای «سرهنگ ثریا» انتخاب کردید؟

علاقه‌مند بودم نمایشنامه «قند خون» را به فیلمنامه تبدیل کنم و آن را بسازم، اما وقتی طرح سینمایی «بابا آدم» را در جاهای مختلف مطرح کردم، به پیشنهاد سرمایه‌گذار و تهیه‌کننده، این نمایشنامه را درنظر گرفتم و خوشبختانه سازمان اوج به من به‌عنوان یک فیلم اولی اعتماد کرد.

ژاله صامتی را برای بازی در نقش اول انتخاب کردید. صامتی بازیگر توانایی است، این انتخاب چگونه بود؟

انتخاب خانم ژاله صامتی انتخاب اول و آخرم بود. زمانی که فیلمنامه را می‌نوشتم از همان موقع در ذهنم خانم صامتی را انتخاب کردم و خوشبختانه ایشان هم پذیرفت. صامتی بازیگری متواضع و به نوعی رفیق است. او به من به‌عنوان یک کارگردان فیلم اولی اعتماد کرد و خوشحال هستم در طول ۲ ماه کار تصویربرداری در کنارمان بود و من به‌شخصه از او خیلی یاد گرفتم. خانم صامتی بازیگر فوق‌العاده‌ای است.

استقبال از فیلم اول همیشه برای کارگردانان جذاب بوده. فکر می‌کنید با توجه به داستان «سرهنگ ثریا» این توجه از سوی مردم تا چه اندازه باشد؟

می‌خواهم از تئاتر شروع کنم؛ در جشنواره‌های تئاتر فجر همیشه نمایش‌ها در طول سال اجرا می‌شدند و بعد در جشنواره روی صحنه می‌رفتند. راستش با توجه به شناخت می‌توانستم حدس‌هایی بزنم و به یک جمع‌بندی برسم، اما این گمانه‌زنی در فیلم فجر تقریبا وجود ندارد؛ چراکه من فیلم دیگر دوستان را ندیده‌ام و دیگران هم فیلم مرا ندیده‌اند. معیارهای استقبال در سینما و تئاتر به‌نظر متفاوت است.

به‌جز ژاله صامتی، وحید آقاپور و دیگر بازیگران هم شما را همراهی کردند، اما چند خانم سن بالا هم بودند.

درست است. ما به‌خاطر قصه فیلم به مادران بالای ۵۵ سال نیاز داشتیم که بعد از تست بازیگری و گریم به ۵ مادر رسیدیم. قصه همکاری ما با آنها خیلی جذاب بود و این همکاری برایم در طول کار هیجان‌انگیز بود.

قرار بود «سرهنگ ثریا» در دیگر کشورها هم فیلمبرداری داشته باشد. اما به‌نظر تمام فیلم در یک شهرک سینمایی تصویربرداری شد؟

در نسخه اولیه فیلمنامه تصویربرداری قرار بود در بغداد هم باشد، اما هزینه‌ها بسیار سنگین شد و تصمیم گرفتیم در شهرک سینمایی دفاع مقدس فیلمبرداری کنیم و دکورهای لازم هم آنجا ساخته شد. ما در «سرهنگ ثریا» قصه آدم‌های سرگردان در بیابان‌های دیاله عراق را روایت کردیم که شهرک و بیابان‌های اطرافش به ما کمک کرد.

عکس: همشهری/ احامد خورشیدی

این خانه متعلق به همه است

یادداشت

مجتبی امینی

دبیر چهل‌ویکمین جشنواره فیلم فجر

جشنواره فیلم فجر، بیش از هر کارکرد و هدفی، نقطه تلاقی اندیشه، خرد، هنر و استعداد بوده است. ۴۰ دوره پرفراز و نشیب سپری شده و تاریخ، به این رویداد اعتبار و اصالت داده است. در مسیر این حرکت، سینماگران پرشمار، با دیدگاه‌ها و رویکردهای متنوع، درخشیده و بخشی از تاریخ سینمای ایران را معنا بخشیده‌اند. جشنواره فیلم فجر، متعلق به یک تفکر نبوده و نیست، ریشه‌های این درخت تناور در خاک سرزمینی هنرخیز و شاخه‌هایش در آسمان آبی فرهنگی هزاران ساله و سرچشمه خلاقیت و جسارت است.

۱۰ روز برگزاری جشنواره، تمرینی است برای تحمل و مدارا؛ برای مشق شنیدن، درک رقابت حرفه‌ای و انعکاسی از روح جامعه‌ای زنده و پویا که چندصدایی است و تکثر و تضارب آرا در آن مشهود است. در دوره‌های قبل، جشن بزرگ سینمای ایران، گستردگی بیشتری داشت؛ همه ما که بخشی از خانواده سینما بودیم در کنار هم، در خشش سیمرغ را در دستان سینماگران دیدیم و پرواز این پرنده اسطوره‌ای را در آسمان جشنواره، نظاره کردیم. بر خود فرض می‌دانیم که دوستان و همراهان سال‌های قبل را محترم بدانیم و منتظر روزی باشیم که با فرونشستن غبارها، اعضای خانواده سینما، همچون گذشته یکدل در این جشن شرکت کنند که بی‌حضور آنان، این ضیافت حلاوت سال‌های گذشته را ندارد. می‌دانیم که در این روزهای سخت، زیر بار فشارهای مختلف و هجمه و دیکتاتوری رسانه‌های غربی، هیچ گوهری به اندازه وحدت، قلب‌های ما را آرام نخواهد کرد و شادی و سعادت را به کشور باز نخواهد گرداند.

این خانه متعلق به همه ماست و همه ما، چه آنها که هستند و چه دیگرانی که به دلایل مختلف، ترجیح داده‌اند این بار کنار ما نباشند، برای تعالی این سینما تلاش می‌کنیم. در این روزهای دشوار، نگاهی پدرانه و توأم با سعه‌صدر، ما را به سرمنزل آرامش خواهد رساند و مانع تشتت و دل‌آزردگی بیشتر و سوءاستفاده جریان‌های مخالف، خواهد شد.

جشنواره فیلم فجر، ۴۱ دوره نماد وحدت، یکپارچگی و همراهی سینمای ایران بوده است. پس از این هم، چراغ همدلی خانواده سینما در این خانه روشن است. آنچه در این مسیر به‌دست آمده، دستاوردی ملی است که تاریخ سینمای ایران را غنا می‌بخشد؛ پس آن را حفظ کرده و به آیندگان بسپاریم.

«شهر خاموش» به جشنواره آمد

۳ فیلم از آثار حاضر در بخش بین‌الملل جشنواره معرفی شدند و به نمایش درآمدند. در نخستین روز نمایش این آثار که دیروز، دوشنبه ۱۷ بهمن‌ماه از ساعت ۱۵ در سالن ۳ پردیس ملت روی پرده آمدند، فیلم سینمایی «شهر خاموش» به کارگردانی احمد بهرامی ساعت ۱۵ محصول کشور ایران، فیلم سینمایی «هارهو» به کارگردانی بویان خیشیگ محصول کشور چین ساعت ۱۷:۳۰، فیلم سینمایی «اقبال» به کارگردانی موحدین مظفر محصول کشور تاجیکستان ساعت ۲۰ به نمایش درآمد.

گپ

یک ملودرام خانوادگی

گفت‌وگو با جلیل شعبانی، تهیه‌کننده «سرهنگ ثریا»

«سرهنگ ثریا» نخستین تجربه کارگردانی لیلی عاج است که در این جشنواره حاضر شده است و جلیل شعبانی تهیه‌کنندگی آن را بر عهده دارد. شعبانی در کارنامه‌اش تهیه‌کنندگی فیلم‌هایی چون منصور، قسم، روایت ناتمام و... را دارد. سرهنگ ثریا تازه‌ترین محصول سازمان هنری رسانه‌ای اوج است که از زاویه‌ای متفاوت به حضور سازمان مجاهدین خلق (منافقین) در پادگان اشرف می‌پردازد. ژاله صامتی، وحید آقاپور، حمیدرضا محمدی، دیبا زاهدی و شهروز آقاپور از بازیگران فیلم سرهنگ ثریا هستند.

شعبانی در گفت‌وگو با همشهری درباره ایده تولید سرهنگ ثریا می‌گوید: ایده اثر به انتخاب شخص کارگردان برمی‌گردد اما از آنجا که تاکنون در این رابطه و این سوژه فیلم‌های متعددی ساخته شده و هر کارگردانی بنا به دید خود آن را ساخته، شاید برای هر سرمایه‌گذاری ورود به ساخت این نوع فیلم چندان جذابیتی نداشته باشد اما نگاه متفاوت کارگردان سرهنگ ثریا موجب شد تا سرمایه‌گذار جذب فیلمنامه شود و برای ساخت این فیلم پاپیش بگذارد.

متفاوت بودن قصه سرهنگ ثریا که بر یک ملودرام خانوادگی استوار است و نگاهی به جنبه ایدئولوژیک سازمان مربوط دارد و روابط خانوادگی و آسیب‌هایی که خانواده‌های درگیر با این ماجرا با آن روبه‌رو بوده‌اند از مهم‌ترین آیتم‌هایی بوده که سرمایه‌گذار جذب آن شده است. تهیه‌کننده فیلم سرهنگ ثریا به موضوع ایجاد و ساخت لوکیشن این فیلم اشاره می‌کند: ساخت لوکیشن از جدی‌ترین چالش‌های فیلم مذکور بود. زیرا اساس این فیلم بر تحقیق و وقایع تاریخی استوار است. به همین دلیل نیز باید لوکیشن آن به اصل متن و تاریخ وفادار می‌ماند و ایجاد می‌شد. یک تصمیم بر این بوده که عوامل فیلم به کشور عراق بروند و در پادگان اشرف اقدام به ساخت کنند که این مسئله دشواری‌ها و هزینه‌های خود را داشت.

همچنین وضعیت کنونی پادگان اشرف هم شبیه به زمان موردنظر قصه فیلم نیست و تغییرات زیادی در آن صورت گرفته. اگر این فیلم آنجا ساخته می‌شد باز بایستی لوکیشن جدید و نزدیک به آن دوره تاریخی ساخته می‌شد. به همین دلیل تصمیم گرفتیم که لوکیشن در ایران و در زمینی به‌اصطلاح فلات ساخته شود.

وی ادامه می‌دهد: زمین موردنظر در اطراف قم درنظر گرفته و از صفر تا صد لوکیشن ساخته شد. از آنجا که لیلی عاج برای پژوهش و نوشتن فیلمنامه با خانواده‌های درگیر با ماجرا در ارتباط بود و عکس‌هایی در این زمینه دیده بود، با عوامل ساخت لوکیشن و فیلم جلسات متعددی برگزار کرد تا کار ساخت لوکیشن به پایان برسد. وقتی برخی از اعضای آن خانواده‌ها به همراه لیلی عاج از لوکیشن بازدید کردند گفتند بسیار شبیه پادگان اشرف و عین‌به‌عین ساخته شده است.

تهیه‌کننده سرهنگ ثریا همچنین در ادامه به قصه این فیلم اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد: در جریان و روند تاریخی و آثار مخربی که یک ایدئولوژی برجا گذاشت موجب شد تا بسیاری از خانواده‌ها از هم بپاشند و فرزندان از والدین جدا شوند. قصه این فیلم بر یک ملودرام خانوادگی استوار است و سعی دارد پیوندی دوباره بین خانواده‌ها ایجاد کند. این فیلم برعکس نمونه‌های پیشین حول‌محور جنگ و مبارزه نیست و صرفا نگاهی عاطفی، اجتماعی و تاریخی به موضوع دارد.

شعبانی به مشکلات پیش‌آمده هنگام تولید و پس از تولید فیلم اشاره می‌کند: در زمان تولید، کشور با مشکلاتی روبه‌رو شد که این مشکلات دامن این فیلم را نیز گرفت اما از آنجا که این فیلم برای نشان‌دادن مشقت‌هایی بود که این دست خانواده‌های مظلوم با آن درگیر بودند و عوامل فیلم با جان و دل در حال ساخت آن بودند، توانستیم این فیلم را به سرانجام برسانیم و راهی جشنواره کنیم. شعبانی در پایان با انتقاد از برخی جبهه‌گیری‌ها در خصوص تعطیل کردن جشنواره می‌گوید: من این باور را ندارم و معتقدم هر شاغلی در هر شرایطی باید به‌کار خود ادامه دهد. آیا می‌شود به یک نانوا گفت نان نپز یا به یک فوتبالیست گفت بازی نکن یا به یک نقاش گفت نقاشی نکش؟ به همین ترتیب نمی‌توان به یک فیلمساز گفت فیلم نساز.